

Alustus MTS seminaari 9.12.2015 Pentti Forsström

Syyria sotilasstrategian keskiössä

Carnegie-tutkimuslaitoksen varapresidentti [Marwan Muasher](#)in lokakuussa julkaistun kirjoituksen mukaan (22.10.2015) arabimaailma on tällä hetkellä risteyksessä, josta vaihtoehtoisesti voidaan edetä kohti pluralistisempia yhteiskuntia tai sitten kohti ekstremismia ja väkivaltaa. Muasher perusti tämän johtopäätöksen nimenomaan Tunisian kehityksellä. Tunisia on kuitenkin yksi harvoista positiivisista esimerkeistä koko arabimaailmassa. Edelleen Muasherin mukaan, mikäli Lähi-idän alueella haluttaisiin edetä kohti valtiorakenteita, joissa tapahtuisi poliittisia uudistuksia ja taloudellista kehitystä, pitäisi taistella kahdella rintamalla: yhtäältä yleismaailmallisen poliittisen osallistumisen periaatteen puolesta ja toisaalta voiman monopolia vastaan.¹

Samaisen tutkimuslaitoksen Lähi-idän keskus täsmentää tätä lähestymistapaa sillä, että ISIS:n vastainen taistelu edellyttää monitahoista strategiaa. Se tarvitsee poliittista konsensusta niiden kansainvälisten ja alueellisten toimijoiden kesken, jotka ovat kytkeytyneitä Syyrian konfliktiin – ml. Turkki, Venäjä ja Yhdysvallat. Konsensuksen ohella tarvetta on yksimieliselle fokukselle konfliktin perimmäisiin syihin. Vaikka sotilaalliset operaatiot voivat olla tarpeellisia, focus ei saisi olla ”turvallisuus ensin”- periaatteen mukaisesti, joka ei tarjoa pitkän tähtäimen ratkaisua, vaikka taktisia voittoja sillä saavutettaisiinkin.²

Näiden perusteella voisi jo tehdä johtopäätöksen, että tavoitteet rauhan palauttamiseksi ja toimintalinjat niihin pääsemiseksi ovat siis teoreettisesti olemassa. Pulmana tässä on se, että kyseinen strategia on laadittu ns. vihreän veran ääressä. On vaikea uskoa, että monetkaan arabimaat olisivat kovin helposti kyseisen toimintaideologian kannalla. Kaikista vähiten – siltä näyttää – että ISIS-jihadistijärjestö olisi taipuvainen kovinkaan demokraattisten lähestymistapojen käyttöön, päinvastoin menetelmäksi on julistettu ja myös käyttöön otettu ”pyhä sota” vääräuskoisia vastaan.

ISIS tavoitteena on kesällä 2014 perustetuksi julistetun islamilaisen kalifaatin laajentaminen, jonka alueellista levittäytymismenetelmiä Irakissa ja Syyriassa ei kovin humaniksi voida luonnehtia, pikemminkin harrastetut käytännöt ovat jonkinlaisia muistoja keskiajalta periytyvistä toimintatavoista³. Ongelman kansainvälinen ulottuvuus on kuitenkin siinä, että kyseinen kalifaatti ei tunnusta valtiorajoja saati ylikansallisia organisaatioita, kuten esimerkiksi Yhdistyneitä kansakuntia. Kalifaatti on siten siis uhka nykyiselle Lähi-idän valtiojärjestelmälle.

Tätä taustaa vasten on hieman kapeakatseista ja jopa naiivia asettaa kansainvälisen yhteisön tai sen jäsenten toimia ISIS:n vastaisessa taistelussa tai laajemminkin toimissa Lähi-idässä kyseenalaiseksi. Kysehän on loppujen lopuksi siitä, että ISIS on haastanut nykyiset Lähi-idän valtiorakenteet ja turvallisuusjärjestelmän tulevaisuuden huolimatta siitä, kuka on vallassa tai mikä järjestelmä missäkin arabivaltiossa on hallitsevana. Luonnollisesti taustalla vaikuttavat islamin-uskon sisäiset näkökannat, joiden perusteella erityisesti muut kuin sunni-suuntausta edustavat ovat salafismia ja

¹ <http://carnegieendowment.org/2015/10/22/arab-world-s-challenge/ijkl> (4.12.2015)

² http://carnegie-mec.org/2015/12/01/multi-faceted-approach-focusing-on-underlying-causes/imlt?mkt_tok=3RkMMJWWfF9wsRouuKnJZKXonjHpfsX76OwsW6eg38431UFwdcjKpMjr1YsAT8t0aPyQAgobGp5I5FEIQ7XYTLB2t60MWA%3D%3D (4.12.2015). Maha Yahya asiantuntija palvelee Carnagien Lähi-idän keskuksessa

³ Graeme Wood: What ISIS Really Wants, The Atlantic 3/2015. Löydettävissä <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-isis-really-wants/384980/> (4.12.2015)

wahhabismia edustavan ISIS:n tähtäimessä. Uhkana on siis se, että Lähi-itä syttyy jokseenkin kokonaan liekkeihin. Tällä hetkellä huomion kohteena on lähinnä Irak ja Syyria.

Mielenkiintoista on myös se, että Yhdysvaltojen johtaman koalition lähes 500 päivää kestänyt operaatio ”Inherent Resolve”, jossa joulukuun alkuun mennessä on tehty 8 700 ilmaiskua, joista 5 700 Irakissa ja 3 000⁴ Syyriassa, näyttää kohteiltaan noudattelevan perinteistä islamin suuntausten jakoa. Tämä sillä perusteella, että koalition neljästä arabimaasta ainoastaan Jordanian ilmavoimat ovat iskeneet sekä Irakiin että Syyriaan. Sen sijaan koalition arabijäsenistä, Bahrain (sunnivaltio, US 5. Laivaston tukk), Saudi-Arabia (sunnivaltio) ja Yhdistyneet Arabiemiirikunnat ovat iskeneet ainoastaan Syyriaan.⁵ Tämä väistämättä johtaa siihen, että Syyrian sodassa ja konfliktissa kyse on laajemminkin islamin shia- ja sunnisuuntauksien välisestä yhteenotosta. Syyrian nykyinen presidenttihan on shialaiseen alawiitti-lahkoon kuuluva ja siten äärisunnalaisuuden kannalta ”väärässä leirissä”.

Syyriassa kulminoituu siis yhtäältä Syyrian sisäiset kiistat eri islamin lahkojen edustajien välillä, taistelu ISIS:n kalifaatin ja Syyriassa olevien ”väärauskoisten” välillä sekä Syyrian ja sunni-lahkoa edustavien arabimaiden välillä. Tässä kompleksisessä tilanteessa monet arabiamaiden nykyisten johtajat näyttävät monesti länsimaisen mittapuun mukaan hyvinkin maltillisilta. Oli miten oli, on vaikea nähdä sitä, että Syyrian presidentti Bašar al-Assad, puolustelematta hänen edesottamuksiaan, olisi ainoa, jolla ei ole ”puhtaita jauhoja pussissaan”.

Kun katsotaan mainitun koalition toimijoiden suhdetta alueeseen, on vaikea välttyä siltä ajatukselta, että vaikka monilta osin koalition iskut kohdistuvat ISIS:ä vastaan, mutta ainakin välillisesti tukevat pääosin sunni-suuntausta shialaisuutta vastaan. Islamin suuntausten perusteella on osin ymmärrettävää myös se, että suuri osa konfliktin aiheuttamasta pakolaisuudesta on suuntautunut Libanonin ja Jordanian ohella Turkkiin ja edelleen Eurooppaan⁶. Toisaalta rationaalisesti tarkasteltuna isoissa raameissa suurvaltojen ja koalition toiminta vaikuttaa järkevältä: Yhdysvaltojen johtama koalitio iskee pääasiassa ISIS:ä vastaan, Venäjä tukee Syyrian nykyistä hallintoa sen oppositiota vastaan ja Turkki pyrkii estämään terroristijärjestöksi julistetun ja itsenäistä valtiota tavoittelevan Kurdistanin työväenpuolueen (PKK) toiminnan. Syyrian kurdien (PYG) mukaan Turkin iskut eivät ole olleet aivan täsmäiskuja PKK:ta vastaan⁷. Kokonaisuudessaan on vaikea välttyä siltä ajatukselta, että ”näinköhän pommi tai ohjus tietää kehen se oikein iskee?”. Jokainen pommi ja ohjus, joka osuu edes lähelle maaliaan, tukee välillisesti jotain toista tai jopa kolmatta osapuolta. Selvää on se, että osattomat siviilit saavat myös oman osansa⁸.

Toiminnallinen jaottelu sisältää myös ongelmia, jonka ydin on siinä, että jos tuet yhtä, voit olla toista vastaan niin paikallisesti, alueellisesti kuin suurvaltapolitiittisestikin. Tämä voi johtaa siihen, että sinällään toivottava tavoite muuttuu epätoivottavaksi. Näin asia näyttäisi olevan Venäjän osalta, jonka ilmaiskujen sanotaan kohdistuvan pikemminkin Syyrian hallinnon oppositiota vastaan kuin ISIS:iin. Toisaalta, esimerkiksi Turkin osalta, jonka vielä kesällä 2015 osoittama haluttomuus

⁴ Tiedot iskuista sivustolta Airwars.org. <http://airwars.org/index.html> (7.12.2015).

⁵ Operation Inherent Resolve-sivusto: http://www.defense.gov/News/Special-Reports/0814_Inherent-Resolve (4.12.2015)

⁶ Syyrian ja Irakin pakolaisia ei huoliteta rikkaisiin Qatariin, Arabiemiiratteihin, Saudi-Arabiaan tai Omaniin. ”Mailla ei ole minkäänäköistä halua ottaa pakolaisia vastaan. Muita arabeja pidetään turvallisuusuhkana, ja heihin suhtaudutaan negatiivisesti”, professori Hannu Juusola Helsingin yliopistosta. <http://www.iltalehti.fi/keskustelu/showthread.php?t=1236716> (4.12.2015)

⁷ HS 1.8.2015.

⁸ Airwars.org sivuston mukaan taisteluissa ja koalition ilmaiskussa on kuollut n. 700- 2100 siviiliä.

taistella ISIS:ä on hiipunut ja sen loppukesällä aloittamat ilmaiskut ovat sisäpoliittisista syistä osoittautuneet myös iskuiksi ISIS:n jihadisteja vastustavia Syyrian ja Irakin kurdeja vastaan⁹.

Yleisesti voitaneen lähteä siitä, että ulkopuolisella toimijalla sen osallistuessa konfliktiin Lähi-idässä, on huonot mahdollisuudet poistua alueelta voittajana saati saavuttaa niitä tavoitteita, joihin se alun perin on pyrkinyt. Edellä kuvattu tilanne kaikessa sekavuudessaan omaa hyvät mahdollisuudet eskaloitua. Eskaloituminen on tapahtumassa ainakin kahdessa ulottuvuudessa. Ensinnäkin Venäjä liittyi yhdeksi taistelevaksi osapuoleksi ja aloitti ilmaoperaation syyskuun 2015 lopulla. Toisaalta on nähtävissä, että tilanne on johtanut niiden osapuolten, jotka ovat tavalla tai toisella osallisena taisteluissa, välisiin insidentteihin ja yleensäkin suhteiden kiristymiseen. Näin on tapahtunut Venäjän ja Turkin ja aivan viime päivinä Irakin ja Turkin välillä. Tilanteen kehittyminen on siten verrattavissa viimevuosien tapahtumiin Ukrainassa, missä Krimilta alkanut konflikti eskaloitui niin sotilaallisesti, poliittisesti kuin taloudellisestikin.

Syyria on viime vuosina ollut Venäjän jokseenkin ainoa sotilaallinen yhteistyökumppani Lähi-idän alueella. Yhteistyön ytimessä on ollut Venäjän Syyrian Tartusissa oleva 720. laivaston materiaali- ja huoltotukikohta. Vuodesta 1971 toiminnassa ollut tukikohta eli jokseenkin hiljaiseloa Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen ollen käytännössä Venäjän ainoa entisen Neuvostoliiton alueen ulkopuolella oleva tukipiste. Rungas vuosi sitten uutisoitiin siitä, että Tartusin tukeutumisedellytyksiä ryhdytään uudistamaan. Jälleenrakennusta onkin tehty erityisesti tänä vuonna, jolloin näytti siltä, että ISIS asetti Syyrian valtion olemassaolon vaakalaudalle. Uudistukset tukikohdassa mahdollistavat nyttemmin niin suurten sota-alusten tukeutumisen, kuin luovat edellytyksiä Venäjän sotilasoperaatiolle Syyriassa.

Venäjän osallistumisessa on siten nähtävissä yksi tavoitteista: luoda edellytykset merivoimien tukeutumiselle Välimeren alueella toimiville aluksille ja toisaalta tukea Syyrian, sen pyynnön perusteella, nykyistä alawiittijohtoa, jonka tulevaisuus on kaikesta päätellen myös vaakalaudalla. Ei ole vaikea kuvitella tilannetta, jossa valta Syyriassa vaihtuisi ja uusi hallinto osoittaisi vähäisempää myötäsukaisuutta Venäjän tukikohdan olemassaoloa kohtaan. Tämän takia Venäjä tukee Syyrian nykyistä hallintoa ja samalla suojaa omia strategisia intressejään niin Lähi-idässä kuin laajemminkin. On kuitenkin oletettavaa, että vaikka valta Syyriassa vaihtuisi, Venäjän sotilaallinen läsnäolo siellä jatkuu. Oletettavaa on myös se, että vaikka Syyria valtiona lakkaisi olemasta, Venäjän sotilaallinen läsnäolo alueella jatkuu. Sotilaallisia edellytyksiä tälle valmistellaan.

Lähi-Itä on kiistämättä koko kansainvälisen yhteisön toimijoiden intresseissä. Joidenkin tutkijoiden mukaan kuitenkin nykyinen valtiojärjestelmä arabialueella on lähestymässä loppuaan.¹⁰ Ennen kaikkea kyseinen kehitys on kiihtynyt ns. arabikevään seurauksena, mikä odotuksista huolimatta ei ole aikaansaanut kovinkaan rakentavia kehitysnäkymiä mm. Egyptin, Jemenin, Libyan tai ehkä jatkossa Syyriankaan osalta. Irakin viimevuosien kehitys ei liene kaikkein suurimpia menestystarinoita sotilaallisen operaation lopputuloksesta huolimatta (tai siitä johtuen).

Yhdysvaltojen johtama koalitio on toimeenpannut ilmaiskuja ISIS-järjestöä vastaan jo runsaan vuoden. Tästä huolimatta sotilaallista menestystä ei strategisessa mittakaavassa ole saavutettu, paikallista menestystä kylläkin. Yllätyksellisen käänteen ja uuden elementin alueen sotilasoperaatioon toi se, että Venäjä ilmoitti syyskuun lopulla, että tiedustelu- ja turvallisuusyhteistyötä koskeva yhteisymmärrys on saavutettu Syyrian, Irakin, Iranin ja Venäjän

⁹ HS 1.8.2015.

¹⁰ Valdai Paper #36: The Legacy of Statehood and its Looming Challenges in the Middle East and North Africa, Nov 2015. An article by Osman Bahadir, Dinçer and Mehmet Hecan, USAK Center for Middle Eastern and African Studies, Ankara, Turkey.

välillä¹¹. Tätä koordinoiva keskus toimii rotaatioperiaatteella Irakin Bagdadissa. Venäjä siis aikaansai eräänlaisen koalition omalla tahollaan. Tätä edeltävä yllätys oli ehkä se, että alkusyksystä Venäjä aloitti enenevässä määrin toimittamaan sotilaskalustoa ja –aseistusta Syyriaan. Tälle todennäköisenä perusteena oli se, että Syyrian hallituksen joukot olivat joutumassa alakynteen oppositioon nähden ja mainitut toimintaedellytykset siis joutumassa uhatuksi.

Toinen orastava koalitiokehitys näyttäisi olevan siinä, että missä määrin ja milloin Yhdysvaltojen johtama koalitio ja Venäjä tai sen generoima yhteistyöliittouma tekisi yhteistyötä strategisella tasolla. Teknisestihän Venäjä ja Yhdysvallat ovat yhteistyössä Syyriassa nimenomaan ilmaiskuihin liittyvän lentoturvallisuuden alalla. Tarvetta tähän kukaan ei ole kiistänyt, kyse on pitkälti poliittisista ratkaisuisista. Viimepäivien aikana olemme saaneet tietää, että Ranska ja Venäjä presidentti Hollandin Moskovan vierailun jälkeen tiivistävät yhteistoimintaansa operaatioalueella kolmessa ulottuvuudessa: operatiivisen tiedon vaihtaminen terrorismin vastaisessa taistelussa, toimia koordinoidaan iskujen tehokkuuden parantamiseksi sekä käytännön yhteistyö epätoivottavien insidenttien ja päällekkäisyyksien välttämiseksi. Tämä on selkeä merkki siitä, että aluksi mainitsemani tarve kansainväliseen koheesioon on kantamassa hedelmää. Toisaalta se, että Turkki ampui alas venäläisen rynnäkkökoneen, on esimerkki niistä kitkatekijöistä, joita asetelmassa vaikuttaa. Kaikki eivät siis välttämättä halua olla mukana torjumassa alueeseen kohdistuvaa uhkaa.

Orastava yhteistyö ei kuitenkaan vielä poista niitä erimielisyyksiä ja ongelmia, joita YK:n johtaman tukiryhmän neuvotteluissa on tullut esille. Näitä ovat esimerkiksi Syyrian hallinnon osallistuminen rauhanprosessiin, mitkä Syyrian hallinnon vastaiset oppositioryhmät pitäisi ottaa mukaan neuvotteluprosessiin ja Syyrian kurdien asema neuvotteluissa jne. Vaikka kaikki ongelmat pystyttäisiinkin ratkaisemaan, jäljellä ovat ne, jotka loppukädessä vakavimman uhan turvallisuudelle aiheuttavat: ISIS ja muut ääriliikkeet. Tapanahan on ollut se, ettei terroristien kanssa neuvotella.

YK:n turvallisuusneuvostossa pyrkimykset tilanteen normalisoimiseen etenevät. Marraskuun lopulla Venäjä teki aloitteen päätöslauselmaluonnoksesta, joka kohdistuu ISIS:n vastaiseen taisteluun. Yhdysvaltojen YK-suurlähettiläs, Samantha Powerin mukaan luonnos on suunnattu niiden toimien toteuttamiseen, joilla ISIS:n rahoituskanavat ja öljykauppa saataisiin katkaistua. Powerin mukaan tältä osin Venäjän toimet keskittyvät pitkälti niihin tavoitteisiin, joita Yhdysvalloillakin on, nimenomaan leikata poikki ISIS:n rahoituskanavat, ml. öljyn myynti ja rahoitus kansainvälisessä järjestelmässä. Powerin sanoja lainaten: ”Niinpä meillä on yhteinen tavoite, ja jos meillä on yhteinen tavoite – niin silloin on toivoa.”¹²

Näihin toivon sanoihin päätän esitykseni. Kiitän mielenkiinnosta.

Laadittu 8.12.2015

¹¹ <https://www.stratfor.com/situation-report/iraq-officials-cooperate-russia-iran-syria-against-islamic-state>. (7.12.2015)

¹² <http://www.un.org/russian/news/story.asp?NewsID=25023#.VmFFMZxTr5M>